

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.020>

OLIJ TA'LIMDA TALABALARNING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI

Arolov Zuxriddin G'ulom o'g'li

Qarshi davlat universiteti

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6959-5874>

E-mail: zuxriddinarolov@gmail.com

Tel: +998908766773

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning soft skills kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik model ishlab chiqilgan va ilmiy asoslangan. Kommunikativ kompetentlik, jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash, vaqtni boshqarish va moslashuvchanlik kabi soft skills turlarining tarkibiy komponentlari aniqlangan. Model maqsadli, mazmunli, texnologik va natijaviy komponentlardan iborat bo'lib, pedagogik eksperiment orqali sinovdan o'tkazildi. Eksperimentda 214 nafar bakalavriat talabasi ishtirok etib, nazorat va tajriba guruhlariga taqsimlandi. Tajriba guruhida faol va interfaol o'qitish usullari, loyihaviy faoliyat, keys-stadi va treninglardan foydalanildi. Natijalar tajriba guruhi talabalarida soft skills darajasining nazorat guruhiga nisbatan statistik ahamiyatli darajada ($p < 0,05$) yuqori o'sganini ko'rsatdi. Ishning ilmiy yangiligi soft skills ni yaxlit tizim sifatida rivojlantiruvchi kompleks pedagogik modelning ishlab chiqilganligi va amaliyotda tajriba-sinovdan o'tkazilganligidadir. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim sifatini oshirish va bitiruvchilarning raqobatbardoshligini kuchaytirishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: soft skills, pedagogik model, kompetensiya, oliy ta'lim, interfaol usullar, kommunikativ ko'nikma, jamoaviy ishlash, tanqidiy fikrlash, pedagogik eksperiment, kasbiy tayyorgarlik.

Аннотация. В данной статье разработана и научно обоснована педагогическая модель развития компетенций soft skills у студентов в высших учебных заведениях. Определены структурные компоненты таких видов soft skills, как коммуникативная компетентность, командная работа, критическое мышление, тайм-менеджмент и адаптивность. Модель состоит из целевого, содержательного, технологического и результативно-оценочного компонентов и была апробирована в ходе педагогического эксперимента. В эксперименте приняли участие 214 студентов бакалавриата, распределённых на контрольную и экспериментальную группы. В экспериментальной группе применялись активные и интерактивные методы обучения, проектная деятельность, кейс-стади и тренинги. Результаты показали статистически значимый ($p < 0,05$) рост уровня soft skills у студентов экспериментальной группы по сравнению с

контрольной. Научная новизна работы заключается в разработке и экспериментальной апробации целостной комплексной педагогической модели развития soft skills как единой системы. Результаты исследования имеют практическое значение для повышения качества высшего образования и конкурентоспособности выпускников.

Ключевые слова: soft skills, педагогическая модель, компетенция, высшее образование, интерактивные методы, коммуникативные навыки, командная работа, критическое мышление, педагогический эксперимент, профессиональная подготовка.

Annotation. This article develops and scientifically substantiates a pedagogical model for developing students' soft skills competencies in higher education institutions. The structural components of soft skills types such as communicative competence, teamwork, critical thinking, time management, and adaptability are identified. The model consists of target, content, technological, and result-evaluative components and was tested through a pedagogical experiment. The experiment involved 214 undergraduate students divided into control and experimental groups. The experimental group used active and interactive teaching methods, project activities, case studies, and trainings. The results showed a statistically significant ($p < 0.05$) increase in soft skills levels among experimental group students compared to the control group. The scientific novelty of the study lies in developing and experimentally testing a holistic, integrated pedagogical model for developing soft skills as a unified system. The findings have practical significance for improving the quality of higher education and enhancing graduates' competitiveness.

Key words: soft skills, pedagogical model, competence, higher education, interactive methods, communication skills, teamwork, critical thinking, pedagogical experiment, professional training.

Kirish. Jahon mehnat bozorining tobora globallashuvi va raqamlashuvi sharoitida ish beruvchilar nafaqat kasbiy (hard skills), balki shaxslararo va shaxsiy sifatlarni ifodalovchi soft skills kompetensiyalariga ham katta e'tibor qaratmoqda. Xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatning 75 foizga yaqini aynan soft skills bilan bog'liq bo'lib, faqat 25 foizi maxsus texnik bilimga to'g'ri keladi [4]. Bu holat oliy ta'lim tizimi oldiga bitiruvchilarda kommunikativ, tashkiliy, ijodiy va boshqaruvchanlik ko'nikmalarini shakllantirish vazifasini qo'yimoqda.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini isloh qilish borasida qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlarda, jumladan "O'zbekiston – 2030" strategiyasida, kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish vazifasi belgilangan [1]. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'quv dasturlari asosan nazariy bilim uzatishga yo'naltirilgan bo'lib, soft skills rivojlantirish alohida maqsadli pedagogik yo'nalish sifatida deyarli e'tiborga olinmaydi.

Soft skills tushunchasi ilmiy adabiyotlarda kommunikativ ko'nikmalar, jamoada ishlash qobiliyati, liderlik, vaqtni boshqarish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, muammoni hal etish, emotsional intellekt kabi shaxsiy va shaxslararo sifatlarni qamrab oladi. Bu ko'nikmalar an'anaviy ma'ruza-seminar tizimi orqali emas, balki maqsadli tashkil etilgan faol va interfaol pedagogik texnologiyalar orqali samarali rivojlanadi. Ushbu tadqiqotning

dolzarbligi soft skills kompetensiyalarini rivojlantirishning yaxlit, ilmiy asoslangan va amaliyotda sinovdan o‘tgan pedagogik modelining yetishmasligi bilan belgilanadi.

Tadqiqotning obyekti — oliy ta’lim muassasalarida talabalarning soft skills kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoni hisoblanadi. Tadqiqotning predmeti — ushbu jarayonni tashkil etuvchi pedagogik model, uning tarkibiy komponentlari va ularni amalga oshirish shart-sharoitlaridan iborat.

Tadqiqotning maqsadi — oliy ta’lim muassasalarida talabalarning soft skills kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik modelni ishlab chiqish hamda pedagogik eksperiment orqali amaliy samaradorligini isbotlashdan iborat. Tadqiqot vazifalari: 1) soft skills ning tarkibiy komponentlarini aniqlash; 2) pedagogik modelning to‘rt komponentini loyihalashtirish; 3) modelni tatbiq etish uchun pedagogik shart-sharoitlarni belgilash; 4) tajriba-sinov orqali samaradorlikni statistik tekshirish.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Soft skills muammosi xorijiy va mahalliy pedagogika fanida keng o‘rganilgan. M. Robles [4] ish beruvchilar nuqtayi nazaridan eng muhim o‘nta soft skills turini aniqlab, ularning zamonaviy mehnat bozorida yuqori ahamiyat kasb etishini isbotlagan. D. Laker va J. Powell [8] hard va soft skills o‘rtasidagi farqlarni hamda ularning trening natijalariga ta’sirini qiyosiy tahlil qilib, soft skills ni rivojlantirish uzoq muddatli va tizimli yondashuvni talab qilishini ko‘rsatgan. M. Cinque [6] Yevropa mamlakatlari tajribasida soft skills rivojlantirish borasidagi metodologik farqlarni tahlil qilib, yagona yondashuvning yo‘qligini muammo sifatida qayd etgan. C. Succi va M. Canovi [5] talabalar va ish beruvchilarning soft skills ga bo‘lgan qarashlarini qiyoslab, ikki tomon o‘rtasida sezilarli farq mavjudligini aniqlagan.

Mahalliy tadqiqotchilardan X. Ibragimov va J. Yo‘ldoshev [2] kompetensiyaviy yondashuv nazariyasini, N. Yusupova [3] esa talabalarning kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyalarini ishlab chiqqan. Sh. Karimov [7] faol va interfaol pedagogik texnologiyalarning nazariy-amaliy asoslarini tavsiflagan, M. Azimova [9] esa kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’lim sifatini oshirish masalalarini yoritgan.

Ko‘rib chiqilgan tadqiqotlarning aksariyati soft skills ning alohida turlarini yoki nazariy jihatlarini o‘rganish bilan chegaralangan bo‘lib, ularni yaxlit tizim sifatida shakllantiruvchi, amaliyotda pedagogik eksperiment orqali sinovdan o‘tkazilgan kompleks model deyarli ishlab chiqilmagan. Ushbu tadqiqotning mavjud ishlardan farqi va ilmiy yangiligi aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga, ya’ni maqsadli, mazmunli, texnologik va natijaviy komponentlardan iborat yaxlit pedagogik modelni ishlab chiqish hamda uning samaradorligini tajriba-sinov orqali statistik jihatdan isbotlashga qaratilganligidadir.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot 2024–2025 o‘quv yilida respublikadagi bitta oliy ta’lim muassasasining ikkinchi va uchinchi bosqich bakalavriat talabalari ishtirokida olib borildi. Tadqiqotga jami 214 nafar talaba jalb etilib, ular ikki guruhga taqsimlandi: nazorat guruhi ($n = 106$) an’anaviy o‘quv jarayonida davom etdi, tajriba guruhi ($n = 108$) esa ishlab chiqilgan pedagogik model asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda qatnashdi.

Diagnostika uchun quyidagi vositalardan foydalanildi: soft skills darajasini aniqlovchi moslashtirilgan so‘rovnoma-anketa (30 savol, 5 balli Likert shkalasi), kommunikativ-

tashkilotchilik moyilliklarini aniqlovchi “KOS-2” metodikasi, jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini baholovchi ekspert kuzatuv varaqasi hamda tanqidiy fikrlashni baholovchi topshiriqlar to‘plami. Tajriba guruhida qo‘llanilgan o‘quv-metodik materiallar tarkibiga interfaol mashg‘ulot ishlanmalari, keys-stadilar, loyihaviy topshiriqlar banki va reflektiv kundalik shakllari kiritildi. Statistik tahlil uchun SPSS Statistics (26-versiya) dasturidan foydalanildi. Guruhlar o‘rtasidagi farqlarning statistik ahamiyatligini aniqlash uchun Styudentning t-mezoni hamda Vilkokson belgi-rang mezonini qo‘llanildi, ma’lumotlarning normal taqsimlanishi Kolmogorov-Smirnov mezonini yordamida tekshirildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy-pedagogik usullar kompleks tarzda qo‘llanildi: nazariy usullar (mavzuga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, tizimlashtirish, umumlashtirish, modellashtirish), empirik usullar (kuzatish, so‘rovnoma, suhbat, pedagogik eksperiment), hamda matematik-statistik usullar (natijalarni miqdoriy qayta ishlash, statistik ahamiyatlilikni tekshirish).

Pedagogik modelni loyihalashtirishda tizimli-faoliyat va kompetensiyaviy yondashuvlarga tayanildi [2]. Model to‘rtta o‘zaro bog‘liq komponentdan iborat: 1) maqsadli komponent — soft skills rivojlantirishning pedagogik maqsad-vazifalarini belgilash; 2) mazmunli komponent — soft skills ning asosiy turlari (kommunikativ, tashkiliy-boshqaruv, ijodiy-tafakkur, shaxsiy-refleksiv) bo‘yicha o‘quv-mazmunni ishlab chiqish; 3) texnologik komponent — faol va interfaol usullar (miya to‘foni, keys-stadi, rolli o‘yinlar, loyihaviy metod, treninglar, debatlar)ni tatbiq etish [7]; 4) natijaviy-baholovchi komponent — erishilgan natijalarni monitoring qilish mezonlarini belgilash.

Pedagogik eksperiment uch bosqichda tashkil etildi. Aniqlovchi bosqichda ikkala guruhda ham soft skills kompetensiyalarining boshlang‘ich darajasi diagnostika qilindi. Shakllantiruvchi bosqichda tajriba guruhida bir semestr (16 hafta) davomida ishlab chiqilgan pedagogik model asosida qo‘shimcha mashg‘ulotlar, treninglar va loyihaviy topshiriqlar tashkil etildi, nazorat guruhi esa an‘anaviy dastur bo‘yicha ta‘lim oldi. Nazorat bosqichida ikkala guruhda ham takroriy diagnostika o‘tkazilib, natijalar qiyosiy tahlil qilindi. Soft skills darajasini baholash uchun uchta daraja (past, o‘rta, yuqori) shkalasi ishlab chiqildi. Har bir talabaning umumiy ko‘rsatkichi besh yo‘nalish (kommunikativlik, jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash, vaqtni boshqarish, moslashuvchanlik) bo‘yicha olingan ballarning o‘rtacha arifmetik qiymati sifatida hisoblandi.

Tahlil va natijalar

Aniqlovchi bosqich natijalariga ko‘ra, tadqiqot boshida nazorat va tajriba guruhlarini o‘rtasida soft skills kompetensiyalari darajasi bo‘yicha statistik ahamiyatli farq aniqlanmadi ($t = 0,42$; $p > 0,05$), bu ikkala guruhning boshlang‘ich holati bir xil ekanligini tasdiqladi. Tajriba guruhida boshlang‘ich bosqichda talabalarning 34,3 foizi past, 51,9 foizi o‘rta va atigi 13,8 foizi yuqori darajaga ega bo‘lgan.

Shakllantiruvchi bosqichdan so‘ng o‘tkazilgan takroriy diagnostika natijalari sezilarli o‘zgarishlarni ko‘rsatdi. Tajriba guruhida yuqori darajaga ega talabalar ulushi 13,8 foizdan 42,6 foizga, o‘rta darajadagilar 51,9 foizdan 46,3 foizga o‘zgardi, past darajadagi talabalar ulushi esa 34,3 foizdan atigi 11,1 foizga tushdi. Nazorat guruhida bu ko‘rsatkichlar deyarli

o‘zgarishsiz qoldi: yuqori daraja 15,1 foizdan 19,8 foizga, past daraja esa 33,0 foizdan 27,4 foizga o‘zgardi.

1-jadval.

Tajriba va nazorat guruhlarida soft skills darajalarining eksperimentgacha va keyingi taqsimoti (%)

Guruh	Bosqich	Past daraja, %	O‘rta daraja, %	Yuqori daraja, %
Tajriba (n=108)	Boshlang‘ich	34,3	51,9	13,8
Tajriba (n=108)	Yakuniy	11,1	46,3	42,6
Nazorat (n=106)	Boshlang‘ich	33,0	51,9	15,1
Nazorat (n=106)	Yakuniy	27,4	52,8	19,8

Statistik tahlil natijalariga ko‘ra, tajriba guruhida eksperimentgacha va keyingi ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi farq Vilkokson mezonini bo‘yicha statistik ahamiyatli bo‘ldi ($Z = -6,84$; $p < 0,001$). Guruhlar aro yakuniy taqqoslashda ham tajriba guruhining ko‘rsatkichlari nazorat guruhinikidan sezilarli yuqori bo‘lgani aniqlandi ($t = 5,17$; $p < 0,001$).

Soft skills ning alohida yo‘nalishlari bo‘yicha tahlil shuni ko‘rsatdiki, eng yuqori o‘shish jamoada ishlash ko‘nikmasida (o‘rtacha ball 2,8 dan 4,1 gacha, 46,4% o‘shish) va kommunikativ kompetentlikda (2,9 dan 4,0 gacha, 37,9% o‘shish) kuzatildi. Tanqidiy fikrlash ko‘rsatkichi 2,6 dan 3,7 ballgacha (42,3%), vaqtni boshqarish ko‘nikmasi 2,7 dan 3,6 ballgacha (33,3%), moslashuvchanlik esa 2,8 dan 3,8 ballgacha (35,7%) o‘sd. Nazorat guruhida barcha yo‘nalishlar bo‘yicha o‘shish 8–12% oralig‘ida bo‘lib, statistik ahamiyatga ega bo‘lmadi.

Ekspert kuzatuvlari natijalariga ko‘ra, tajriba guruhi talabalari loyihaviy topshiriqlarni bajarishda tashabbuskorlik, jamoaviy muhokamalarda faollik va nostandart yechimlar taklif qilish qobiliyatini yaqqol namoyon eta boshladi. O‘qituvchilar tomonidan o‘tkazilgan reflektiv suhbatlarda talabalarning 78,7 foizi mashg‘ulotlar davomida o‘z-o‘ziga bo‘lgan ishonchi va kasbiy istiqbolga nisbatan ijobiy munosabati kuchayganini qayd etdi.

Olingan natijalar ishlab chiqilgan pedagogik modelning talabalarda soft skills kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi. Bu natija xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ilgari surilgan kompetensiyaviy yondashuv nazariyasiga mos keladi [5; 8], unga ko‘ra shaxslararo ko‘nikmalar faqat faol faoliyat jarayonida, ya‘ni amaliy mashqlar, o‘zaro hamkorlik va reflektiv tahlil orqali samarali shakllanadi.

Jamoada ishlash va kommunikativ ko‘nikmalar bo‘yicha eng yuqori o‘shishning kuzatilishi modelning texnologik komponentida guruhli loyihaviy faoliyat va keys-stadi usullariga alohida o‘rin berilgani bilan bog‘liq. Bunday usullar talabalarni doimiy muloqot va birgalikda qaror qabul qilish sharoitiga qo‘yadi, bu mazkur ko‘nikmalarning tezroq shakllanishiga xizmat qiladi [6]. Tanqidiy fikrlash ko‘rsatkichining o‘shishi esa muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga qaratilgan topshiriqlar va debat mashg‘ulotlari ta’siri bilan izohlanadi. Nazorat guruhida kuzatilgan kichik o‘shish tabiiy pedagogik jarayon bilan bog‘liq

bo‘lishi mumkin, biroq bu maqsadli pedagogik ta’sirsiz sezilarli darajaga yetmasligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot bitta oliy ta’lim muassasasi doirasida olib borilgani hamda baholashda o‘z-o‘zini baholash va ekspert kuzatuviga tayanilgani muayyan cheklovlarni keltirib chiqaradi. Kelgusida kengroq tanlanma va ob’ektiv baholash vositalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Umuman olganda, natijalar ishlab chiqilgan to‘rt komponentli pedagogik modelni oliy ta’lim amaliyotiga tatbiq etish istiqbolli ekanligini ko‘rsatadi.

Xulosa va takliflar

1. Talabalarning soft skills kompetensiyalarini rivojlantirish oliy ta’lim sifatini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu jarayon maqsadli, mazmunli, texnologik va natijaviy komponentlardan iborat yaxlit pedagogik modelni talab qiladi.

2. Ishlab chiqilgan pedagogik model interfaol o‘qitish usullari, loyihaviy faoliyat, keys-stadi va reflektiv baholash vositalarini o‘zaro uyg‘unlashtirgan holda talabalarda kommunikativlik, jamoaviy ishlash, tanqidiy fikrlash, vaqtni boshqarish va moslashuvchanlik ko‘nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Pedagogik eksperiment natijalari tajriba guruhida soft skills kompetensiyalari darajasining nazorat guruhiga nisbatan statistik ahamiyatli darajada yuqori o‘sganini ($p < 0,001$) tasdiqladi, bu esa modelning amaliy samaradorligini isbotlaydi.

4. Eng yuqori o‘sish jamoada ishlash va kommunikativ kompetentlik yo‘nalishlarida kuzatildi, bu interfaol va guruhli o‘qitish usullarining ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi yuqori samaradorligini ko‘rsatadi.

Yuqoridagi xulosalar asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

— ishlab chiqilgan to‘rt komponentli pedagogik modelni turli yo‘nalish va ta’lim dasturlariga moslashtirgan holda o‘quv jarayoniga joriy etish;

— professor-o‘qituvchilar uchun soft skills ni rivojlantiruvchi interfaol metodlar bo‘yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

— soft skills darajasini baholash mezonlarini fan dasturlari va bitiruv malakaviy talablariga integratsiya qilish;

— keyingi tadqiqotlarda modelni bir nechta oliy ta’lim muassasasi va ta’lim yo‘nalishi miqyosida, kengroq tanlanma hamda ob’ektiv baholash vositalari asosida sinovdan o‘tkazish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirish strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. – Toshkent, 2023.

2. Ibragimov X.I., Yo‘ldoshev J.G‘. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 384 b.

3. Yusupova N.T. Oliy ta’limda talabalarning kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyalari. – Toshkent: Ilm-ziyo, 2021. – 216 b.

4. Robles M.M. Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace // Business Communication Quarterly. – 2012. – Vol. 75, No. 4. – P. 453–465.

5. Succi C., Canovi M. Soft skills to enhance graduate employability: comparing students and employers' perceptions // *Studies in Higher Education*. – 2020. – Vol. 45, No. 9. – P. 1834–1847.

6. Cinque M. “Lost in translation”: soft skills development in European countries // *Tuning Journal for Higher Education*. – 2016. – Vol. 3, No. 2. – P. 389–427.

7. Каримов Ш.С. Педагогик технологиялар: назария ва амалиёт. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, 2019. – 248 б.

8. Laker D.R., Powell J.L. The differences between hard and soft skills and their relative impact on training transfer // *Human Resource Development Quarterly*. – 2011. – Vol. 22, No. 1. – P. 111–122.

9. Azimova M.N. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’lim sifatini oshirish masalalari // *Pedagogika va psixologiyada innovatsiyalar*. – 2022. – №3. – B. 45–52.